

Jumalaudan idiootti

Kirosanojen kielipillinen hyväksyttävyys nuorten kielitajun valossa

Venla Kaunonen

Kandidaatintutkielma

Kielten tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Maaliskuu 2024

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Kandidaatintutkielma

Kielten tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Venla Kaunonen

Jumalaudan idiootti. Kirosanojen kieliopillinen hyväksyttävyyys nuorten kielitajun valossa

Sivumäärät: tutkielman sivumäärä 29, liitteet 9

Tutkimuksessani tarkastelen kirosanojen kieliopillista hyväksyvyyttä nuorten kielitajun valossa kvantitatiivisesta näkökulmasta. Tutkin, mitkä paikat lauseessa nuoret hyväksyvät kirosanalle. Lisäksi tarkastelen, voiko lauserakenteessa esiintyvän kirosan korvata toisella kirosanalla, ja vastaavatko nuorten kielitaju ja kirosanojen käyttöä koskevat normit toisiaan. Olen kerännyt aineistoni sähköisellä kyselylomakkeella lounaissuomalaisilta lukiolaisilta.

Tutkimukseni tavoitteena on lisätä tutkimusta kielitajusta ja kieliopillisesta hyväksyttävyydestä sekä ennen kaikkea kasvattaa suomenkielistä kirosanatutkimusta. Yleisesti kirosanatutkimus on nuori tutkimusala niin Suomessa kuin maailmallakin, eikä tieteellisiä julkaisuja ole paljoa tehty. Tutkimusala on kuitenkin kasvava, ja tutkimukseni kasvattaa sitä entisestään.

Tutkimustulosteni mukaan nuorten mielestä kirosanalle on useampi paikka lauseessa. Tämän lisäksi kirosan korvaamisella toiseen kirosanaan on merkitystä siihen, onko lauserakenne hyväksyttävä vai ei. Nuoret hyväksyvät eniten kirosanojen normien mukaisia ilmauksia. Tutkimuksestani selviää myös se, että nuoret eivät hyväksy kirosanojen käyttöä keskenään samalla tavalla, vaan heidän kielitajunsa vaihtelevat keskenään. Tutkimukseni antaa myös useita mahdollisuuksia jatkotutkimuksille.

Avainsanat: kielenkäyttö, kieliopillinen hyväksyttävyyys, kiroilu, kiro sanat

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Teoreettinen tausta	3
2.1. Kirosan ja kiroilun määritelmä	3
2.2. Kiro sanojen luokittelua	4
2.3. Kiro sanojen kielioppia	5
2.4. Aiempi tutkimus	7
3. Aineisto ja kyselylomake	8
4. Tulokset	10
4.1. Kiro sanan paikka lauseessa	10
4.2. Kiro sanan vaihtoehtoisuus	17
4.3. Yhteenveto	24
5. Lopuksi	25
Lähteet	26
Liitteet	28
Liite 1. Kyselylomake	28

1. Johdanto

Ihmisillä on monta syytä kiroilla. Kiro sanat auttavat meitä purkamaan omia tunteitamme sellaisella tavalla, jolla muut sanat eivät sitä pysty tekemään (Jay 1999: 243). Kiro sanat, joita käytämme ilmaisemaan näitä voimakkaitakin mielialoja, ovat sanoja, jotka myös miellämme kulttuurissamme kielletyiksi ja paheksuntaa herättäviksi. Sisällöllisten syiden lisäksi valitsemme sellaisia kiro sanoja, jotka sopivat oman kieleemme kieliopin semanttisiin sekä syntaktisiin sääntöihin. (Jay 1999: 244.) Kuitenkin suurten tunteiden vallassa on tavallista, että nämä kiro sanojen käyttöä koskevat normit saattavat unohtua kiroillessamme. Jokainen tekee jatkuvasti virheitä puheessaan ja joutuu korjaamaan sanomaansa. Voimme kaikki tehdä lipsahduksia ja sanoa asioita, joita emme tarkoittaneet sanoa (Andersson & Trudgill 1990: 111). Siksi myös normien mukainen kiroilu voi olla välillä haastavaa. Tutkimuksessani tarkastelen kiro sanojen kieliopillista hyväksyttävyyttä nuorten kielitajun valossa kvantitatiivisesta näkökulmasta.

Tutkimukseni keskeisin käsite on kieliopillinen hyväksyttävyys (*grammatical acceptability*), joka liittyy kielellisten ilmausten rakenteelliseen hyväksyttävyyteen. Hyväksyttävyys (*acceptability*) liittyy puhujan käyttämiin kielellisiin ilmauksiin, joita hän käyttää konkreettisissa tilanteissa. Hyväksyttävyys on aina suhteellista erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. (Alanen 1998: 8.) Jotta lause voidaan katsoa hyväksyttäväksi, sen on oltava tietyssä yhteydessä luonnollinen ja sopiva, helposti ymmärrettävissä ja mahdollisesti odotuksenmukainen (Nilsenová 2009: 1). Tutkimuksessani tarkastelen sitä, millaisia kiro sanailmauksia nuoret pitävät kieliopillisesti hyväksyttävinä.

Valitsin tutkimukseni kohteeksi nuoret, sillä he ovat kiro sanoja innovatiivisimmin ja nopeinten uusiva ryhmä. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, miten nuoret hyväksyvät kiro sanallisia ilmauksia. Kiinnostavinta tutkimuksessani on selvittää, hyväksyvätkö nuoret kiro sanojen kieliopin mukaisia ilmauksia vai pitävätkö he hyväksyttävinä myös normin vastaisia ilmauksia. Tämän lisäksi tutkin sitä, miten nuoret hyväksyvät kiro sanan paikkoja lauseessa sekä sitä, vaikuttaako kiro sanan korvaaminen toisella kiro sanalla siihen, mitä lauserakennetta nuoret pitävät kieliopillisesti hyväksyttävänä. Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Mitkä paikat lauseessa nuoret hyväksyvät kirosanalle?
- 2) Hyväksyvätkö nuoret tietyn kirosan aina tietyssä lauserakenteessa vai voiko kirosan korvata jollakin toisella kirosanalla?
- 3) Ovatko nuorten hyväksymät kirosanalliset ilmaukset normin mukaisia?

Tutkimusaineistoni olen kerännyt kyselylomakkeella, johon vastasi joukko lukioikäisiä nuoria. Kyselylomakkeessa olen kysynyt kyllä tai ei -kysymyksillä sitä, onko ilmaukset nuorten kielitajun mukaisia tai vastaisia. Tällaisia ilmauksia on esimerkiksi *Mitä helvettiä?*, *Helvetti mitä?*, *Helvetti soikoon!* ja *Paska soikoon!*. Kyselylomakkeessa on myös monivalintatehtävä, jossa nuoret ovat saaneet valita kaikki virkkeet, jotka ovat heidän kielitajunsa mukaisia. Yhdessä tehtävässä on esimerkiksi virkkeet *Vittu mä mitään tee*, *Mä vittu mitään tee*, *Mä mitään vittu tee* ja *Mä mitään tee vittu*. Kyselyn lopussa on reaktiokysymyksiä, joissa olen kysynyt nuorilta heidän kielitajunsa mukaisia reaktioita eri tilanteisiin. Yksi näistä tilanteista on tilanne, jossa satutetaan itseään vahingossa. Vastausvaihtoehtoina tähän on *Ai saatana!*, *Saatana ai!* ja *Saatana!*. Kyselylomaketta käyn enemmän läpi luvussa 3.

Tutkimushypoteesinani on, että nuoret hyväksyvät kieliopillisten normien mukaiset kirosanilmaukset. Tietyt ilmaukset, kuten aikaisemmin mainittu *Mitä helvettiä?*, ovat niin vakiintuneita, että todennäköisesti jokainen nuori pitää niitä kieliopillisesti hyväksyttävinä. Pidän myös melko varmana sitä, etteivät nuoret hyväksy ilmauksia, jotka ovat normin vastaisia. Esimerkiksi *Jumalaudan idiootti* on todennäköisesti sellainen ilmaus, jota nuoret eivät hyväksy, koska se ei ole odotuksenmukainen.

Seuraavassa luvussa käsittelen tutkielmani teoriaa. Sen alaluvuissa määrittelen kiroilun käsitteen, käyn läpi kirosanojen luokittelua ja kielioppia sekä mainitsen alan aiempaa tutkimusta. Kolmannessa luvussa esittelen aineistoni ja kyselylomakkeen. Neljännessä luvussa esittelen saamani tulokset kolmen tutkimuskysymyksen avulla ja teen lopuksi yhteenvedon tutkielmani tuloksista.

2. Teoreettinen tausta

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni teoreettisen taustan. Ensimmäisessä alaluvussa määrittelen käsitteet kirosana ja kiroilu. Toisessa alaluvussa esittelen kirosanojen luokittelua ja kolmannessa niiden kielioppia. Lopuksi esittelen alan aiempaa tutkimusta.

2.1. Kirosanan ja kiroilun määritelmä

Kielitoimiston sanakirjan mukaan *kirosana* on 'ilmaisua tehostavia, karkeina pidettäviä sanoja, voimasana', joista annetaan esimerkkeinä kirosanat *perkele*, *helvetti* ja *saakeli*.

Kielitoimiston sanakirjan määritelmän mukaan voitaisiin todeta, että kirosana ja voimasana ovat toistensa synonyymeja. Tätä ajatusta tukee se, että Kielitoimiston sanakirja määrittelee *voimasanan* olevan 'kirosana' ja 'lievä, karkea voimasana'. Kirosanatutkijat ovat käyneet keskustelua siitä, ovatko kirosana ja voimasana toistensa synonyymeja vai onko voimasana yläkäsite kiro sanoille ja muille kiro sanoja lievemmillä interjektioille. Näiden kahden käsitteen käyttöä vaikeuttaa se, että tutkijoilla on keskenään eriäviä näkemyksiä käsitteistä.

Nykysuomen sanakirjan mukaan voimasanoja ovat kiro sanat ja kiro sanoja lievemät ilmaukset. Tällaisia lievempiä ilmauksia ovat esimerkiksi *herranjumala*, *luoja*, *hitsi* ja *vitsi*. (Hjort 2007.) Aineistossani esiintyy ilmaukset *helvetti*, *vittu*, *saatana*, *paska* ja *jumalauta*, jotka määritelmän mukaan ovat kiro sanoja eikä kiro sanoja lievempiä ilmauksia.

Tutkimuksessani en aio käyttää termiä voimasana, vaan selvyyden ja tarkkuuden vuoksi aion käyttää ainoastaan käsitettä kirosana.

Kiroilua on vaikea määrittellä, sillä kiro sanatutkijoilla on hieman erilaisia näkemyksiä siitä, mitä kiroilu on (Ljung 2011: 4). Kiroilun määrittelemisen on vaikeaa myös siksi, että universaaliutensa takia sille on annettava yleinen luonnehdinta. Esimerkiksi pelkkä englanninkielinen luonnehdinta ei riitä antamaan tarpeeksi kattavaa kuvausta kiroilemisesta. (Andersson – Trudgill 1990: 53.) Iso suomen kieliopin mukaan ”kiroileminen tai sadattelu tarkoittaa tavallisimmin yksittäisten voimasanojen käyttöä reaktionä johonkin juuri tapahtuneeseen tai kuultuun” (VISK § 1757). Kyseistä määritelmää ei kuitenkaan voida pitää kattavana. Kiroilun määrittelemistä voidaan helpottaa antamalla sille erilaisia kriteerejä. Andersson ja Trudgill (1990: 53) ehdottavat kiroilulle kolme kriteeriä:

- 1) Kiroilu viittaa johonkin, joka on tabu tai on kulttuurissa stigmatisoitunut.
- 2) Kiroilua ei pidä tulkita kirjaimellisesti.
- 3) Kiroilua voidaan käyttää ilmaisemaan voimakkaita tunteita ja asenteita.

Ljung (2011: 4) esittää myös omat neljä kriteeriään kiroilulle:

- 1) Kiroilu sisältää tabusanoja.
- 2) Tabusanoja ei käytetä niiden kirjaimellisessa merkityksessä.
- 3) Kiroilu on kaavamaista kieltä, ja ilmaisut ovat alttiita leksikaalisille ja syntaktisille rajoitteille.
- 4) Kiroilun päätehtävänä on heijastaa puhujan tunteita ja asenteita.

Anderssonin ja Trudgillin sekä Ljungin määritelmät sulautuvat hyvin yhteen, koska molemmissa listoissa on samankaltaisia kriteerejä. Ljungin kriteereistä kolmas liittyy kirosanojen käytön rajoittuneisuuteen, mikä on tutkimusaiheeni kannalta keskeistä. Kyseisen Ljungin kriteerin voi ymmärtää niin, ettei kiroilu ole kiroilua, jos kirosanoja ei sido mitkään kieliopilliset normit. Koska tutkimusaiheeni käsittelee kirosanojen käytön kieliopillista hyväksyttävyyttä, tutkimuksessani miellän jokaisen kirosanan sisältävän ilmauksen kiroilemiseksi, vaikka siinä ei toteutuisikaan kirosanojen käytön odotuksenmukaisuus.

2.2. Kirosanojen luokittelua

Kirosanat voidaan luokitella kahteen erilliseen pääryhmään niiden sisällön perusteella. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat uskonnolliset ja yliluonnolliset kirosanat, kuten kirosanat *saatana* ja *helvetti*. Toisessa pääryhmässä on eritteisiin, seksuaalisiin tekoihin ja sukupuolielimiin viittavia kirosanoja, kuten kirosanat *vittu* ja *paska*. (Ljung 2011: 5.) Aineistossani esiintyy molempiin pääryhmiin kuuluvia kirosanoja.

Kirosanat voidaan luokitella myös niiden tehtävien perusteella kahteen päätyyppiin. Ensimmäisen tyyppin kirosanojen tehtävänä on ilmaista tunteita, eikä niitä suunnata erityisesti kellekään. (Andersson – Trudgill 1990: 61.) Näitä kirosanailmauksia ovat esimerkiksi *Voi vittu!* ja *Ai saatana!*. Toiseen päätyyppiin kuuluvat kirosanat, jotka suunnataan suoraan muille. Ne ovat halventavia ja sisältävät nimittelyä sekä erilaisia kirouksia. (Andersson –

Trudgill 1990: 61.) Tällaisia ilmauksia ovat esimerkiksi *Helvetin typerys!* ja *Saatanan kusipää!*. Käsittelen aineistossani molempiin päätyyppiin kuuluvia kirosanailmauksia.

Kirosanoilla on muitakin tehtäviä kuin pelkkä tunteiden ilmaisu ja halventava nimittely (Andersson – Trudgill 1990: 61). Andersson ja Trudgill (1990) listaavat kaksi toissijaista kiroilun käyttötapaa. Kiroilu voi olla humoristista, ja silloin se voi olla suunnattu muille, mutta sen tyyli ei ole halventava. Muodoltaan humoristinen kiroilu muistuttaa loukkaavaa kiroilua, mutta se on todellisuudessa enemmän leikkisää kuin loukkaavaa. (Andersson & Trudgill 1990: 61). Esimerkkeinä humoristisesta kiroilemisesta ovat lauseet *Tule nyt sieltä saatana!* ja *Vittu nyt mennään!*. Toinen toissijainen käyttötapaa kirosoille on laiska kiroilu (*lazy swearing*), jossa kiroilu ei ole suunnattu kehenkään henkilöön tai mihinkään tilanteeseen. Laiska kiroilu on osa puhetapaa, jossa kiro sanat eivät korostu. (Andersson & Trudgill 1990: 61). Esimerkkeinä laiskan kiroilun ilmauksista ovat lauseet *Se vitun kauppa oli kiinni* ja *Mulla on huomenna helvetin raskas päivä*. Aineistossani esiintyy sekä humoristista että laiskaa kiroilua.

2.3. Kirosanojen kielioppia

Kiroileminen voidaan nähdä käyttöpohjaisena kielen ilmiönä. Käyttöpohjaiselle kielinäkemykselle on tyypillistä kielen näkeminen ”liikkeessä olevana, dynaamisena järjestelmänä ja elävänä organismina” (Ahlholm 2017: 99–100). Käyttöpohjainen kielioppi muodostuu ihmisten kuulemista ja käyttämistä ilmauksista, joten se on jatkuvassa muutoksessa (Kotilainen 2012: 226). Jos tämä suhteutetaan kiroiluun, jatkuvat muutos voi näkyä esimerkiksi vanhojen kirosanojen häviämisenä kielestä tai puolestaan uusien kirosanailmausten tuomisena kieleen. Kiroilulle on siis vaikea määrittää yhtä yhteistä kielioppia. Määrittämistä vaikeuttaa myös se, ettei kiro sanoista muodostuva ryhmä ole kieliopillisesti homogeeninen (VISK § 1725). Tämän vuoksi kiro sanoja koskevat kielioppisäännöt voisi ajatella pikemminkin normeina kuin kiveen hakattuina totuuksina. Seuraavaksi esittelen Iso suomen kieliopin avulla joitakin yleisesti hyväksytyjä sääntöjä kirosanojen käytölle.

Iso suomen kieliopin mukaan kiro sana voi esiintyä lausumassa sen alussa, sisällä, lopussa tai yksin. Kun kiro sana esiintyy lausuman alussa, se voi toimia esimerkiksi interjektioden tavoin erilaisina huudahduksina tai äännähdyksinä. (VISK § 1727.) Interjektiona kiro sanaa voidaan

käyttää esimerkiksi vuoron aloittamisessa (VISK § 1025), jolloin muiden huomio keskittyy siihen, mitä seuraavaksi sanotaan. Retorisissa kysymyksissä kirosana voi esiintyä lauseen alussa partitiivimuodossa, jossa on mukana kysymysliite *-kO* tai interrogatiivipronomini (*kuka, mikä, missä* ym.) (VISK § 1705). Esimerkiksi retorisisessa kysymyslauseessa *Vittuakko mua kiinnostaa?* kirosana *vittu* on partitiivimuodossa ja siinä on kysymysliite *-kO*. Kirosana esiintyy lauseen alussa myös silloin, kun sitä määrittämässä on konjunktiolause (VISK §1727). Lauseessa *Helvetti, kun mua harmittaa* konjunktiolause *kun mua harmittaa* on määrittämässä kirosanaa *helvetti*. Kirosana lauseen alussa voi merkitä myös lauseen kielteisyyttä (VISK § 1623). Esimerkiksi lauseessa *Vitut ne tänne tule* monikkomuotoinen *vittu* merkitsee lauseessa kielteisyyttä (Kotilainen 2012: 208).

Lauseen sisällä kirosana esiintyy sävyartikkeleiden tapaan, ja sillä voi olla useampi mahdollinen paikka lauseessa (VISK § 1727). Koska Iso suomen kielioppi ei erittele kaikkia mahdollisia paikkoja, voidaan olettaa niitä olevan runsaasti. Se kuitenkin esittää, että kirosanan esiintyessä lausuman sisällä sävyartikkelin tapaan sen paikka voi olla lausumanalkuisen nominaalijäsenen, finiittiverbin tai verbin määritteen jäljessä (VISK § 1727). Esimerkiksi lauseessa *Me ei tulla vittu sinne vittu* on sävyartikkelina finiittiverbin *tulla* jäljessä. Lausuman lopussa kirosana voi toimia huudahduksena tai muiden affektien ilmaisujen kaltaisena (VISK § 1727). Kun kirosana esiintyy yksin, se toimii interjektioden tavoin. Kirosanat voivat esiintyä myös peräkkäin, jolloin ensimmäinen kirosana on genetiivimuodossa, kuten esimerkiksi lauseessa *Voi saatanan saatana.* (VISK § 856.)

Kirosana voi esiintyä lauseessa adjektiivin, adverbien tai substantiivin genetiivimääritteenä, usein niitä ennen (esim. *vitun hyvä, saatanan aikaisin, helvetin bussi*) (VISK § 1726). Kirosanaa voi myös edeltää esimerkiksi pronomini *joku*, kysymyspronomini (esim. *mikä, kuka*), pronomini *joka* tai *kaikki* tai demonstratiivinen tarkenne, kun se määrittää substantiivia (esim. *joku vitun auto, mikä helvetin juttu, joka saatanan kerta*) (VISK § 665). Kirosana esiintyy substantiivikantaisten *sti*-johdosten kantana (esim. *vitusti, helvetisti*). Nämä johdokset ilmaisevat yleensä määrän paljoutta affektiivisesti. (VISK § 374.) Poikkeuksena on kirosana *paska*, joka saadessaan *sti*-johdoksen ilmaiseekin tapaa. Sanan *paskasti* synonyymeina voisi olla esimerkiksi sanat *huonosti* tai *epäonnistuneesti*. Kirosana voi näiden lisäksi esiintyä sanan *ihme* inessiivimuodon kaltaisesta painokkaana ”vakuutteluissa, ihmettelevissä kysymyksissä, käskyissä sekä kielteisissä lausumissa” (VISK § 1725). Kirosonoista *jumalauta*

on taipumaton, kun taas muut ovat muiden substantiivien kanssa taiputettavia. *Vittu* ja *paska* ovat morfosyntaksiltaan laaja-alaisimpia kiro sanoja. (VISK § 1725.)

2.4. Aiempi tutkimus

Kiroilututkimusta ei ole otettu vakavasti sen kiistanalaisuuden ja tabuaiheen takia, minkä vuoksi akateeminen kiroilututkimus on toistaiseksi jäänyt vähälle. Se vähäinen tutkimus, mitä on tehty, koskee pääasiassa ainoastaan englanninkielisiä kiro sanoja ja kiroilua. Suomalaista ja suomenkielistä kiroilututkimusta ei siis ole paljoakaan tehty (Rathje 2012: 7), vaikka se näyttääkin olevan kasvava tutkimusala. Kiro sanatutkimus on siis suhteellisen nuori tieteenala Suomessa, mutta se on nuori myös muualla maailmalla. 1930–1940-luvuilla julkaistiin ensimmäisiä englanninkielisiä kiro sanatutkimuksia. Näissä tutkimuksissa tutkittavat kiro sanat kuitenkin sensuroitiin, sillä niiden käyttöä ei katsottu sopivaksi. (Mohr 2013: 251.) Myöhemmin kansainvälisesti kiroilua on tutkittu neurologisesta, psykologisesta, sekä sosiaalisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta (Jay 1999). Kiroilun käyttötarkoituksia, typologiaa ja moraalisuutta on myös tutkittu (Andersson – Trudgill 1990, Ljung 2011).

Suomenkielisen kiro sanatutkimuksen merkittävin henkilö on taatusti Minna Hjort, joka on julkaissut erilaisia artikkeleja kiro sanatutkimuksesta. Hjort on esimerkiksi tutkinut voimasanoja suomen kielessä, ja sitä miten ne voivat esiintyä tekstissä (Hjort 2007). Lisäksi Hjort on pohtinut muuan muassa termien kiro sana ja voimasana määritelmiä (Hjort 2007). Hjortin lisäksi yhä useammat opiskelijat tutkivat kiroilua ja kiro sanoja tekemällä aiheista opinnäytteitä. On tehty havaintotutkimusta siitä, miten ja mitkä kiro sanat ilmenevät nuorten puheessa (Huotari 2016). On tehty pro gradu -tutkielma, jossa tutkitaan nuorten antamia merkityksiä kiro sanoille (Jokelainen 2019). On tutkittu, miten nuoret asennoituvat kiroiluun ja mitkä tekijät vaikuttavat heidän kiroiluunsa (Koponen 2020). Eräässä pro gradu -tutkielmassa on tutkittu kiro sanojen lauseoppia ja nuorten käsityksiä kiroilusta (Tuppi 2012).

Nuorten käyttämää kieltä on tutkittu sosiolingvistiikassa eri näkökulmista, ja se onkin ollut sosiolingvistisen tutkimuksen kohteena alusta saakka. Näissä nuorten kieleen liittyvissä sosiolingvistiikan tutkimuksissa nousee usein esille kiroilu. (Lappalainen 2001.) Kuitenkin on olemassa vain vähän laajoja tutkimuksia, jotka keskittyvät pelkästään nuorten kiroiluun. Tutkimukseni yhtenä tavoitteena onkin täydentää suomalaista kiroilututkimusta tällä osa-alueella sekä poistaa kiro sanatutkimusta leimaavaa stigmaa.

3. Aineisto ja kyselylomake

Tutkimusaineistona on laatimani sähköisen Webropol-kyselylomakkeen (liite 1) vastaukset. Olen laatinut kysymykset tutkielmassani käytetyn tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Kyselyyn vastasi 28 nuorta lukiosta, jossa on 200–300 opiskelijaa. Lukio sijaitsee lounaissaomalaisella paikkakunnalla, jossa asuu 5000–20000 asukasta. Jaoin nuorille linkin, jonka kautta he ovat täyttäneet kyselylomakkeen vapaaehtoisesti omalla vapaa-ajallaan. Jotkut nuorista eivät ole vastanneet kaikkiin kyselylomakkeen kysymyksiin joko omasta tahdostaan tai teknillisistä ongelmista johtuen. Tähän ongelmallisuuteen palaan luvussa 5. Selvyyden vuoksi aion tutkielmassani viitata kaikkiin vastaajiin käsitteellä nuori. Luvussa 4 analysoin nuorten antamia vastauksia ryhmänä, enkä yksilöinä. Keskiössä ei siis ole saada selville yksittäisten nuorten vastaajaprofiileja. Seuraavaksi esittelen kyselylomakkeeni pääpiirteittäin.

Kyselylomakkeessa kysytään nuorten ikää, luokka-astetta, sukupuolta ja kotipaikkakuntaa. Kaikki vastanneet nuoret ovat 18-vuotiaita ja kolmannen vuoden opiskelijoita. Naispuolisia vastaajia on 75 prosenttia ja miespuolisia 25 prosenttia. Nuorista 82 prosenttia asui samalla paikkakunnalla kuin missä lukio sijaitsi ja loput nuorista asuivat lähipaikkakunnalla tai muualla.

Kyselylomake jakautuu kolmeen osioon, joista ensimmäisen osion kysymyksenä on ”Kuulostaako fraasi mielestäsi järkevältä?”. Osiossa on 26 kysymystä, joihin nuoret ovat vastanneet kyllä, ei tai jotain siltä väliltä. Osiossa tarkastellaan sitä, vaikuttaako lauserakenteen kirosan korvaaminen toisella kirosanalla siihen, pitävätkö nuoret ilmausta kieliopillisesti hyväksyttävänä. Nuoret saivat säädellä vastaustaan liukusäätimen avulla asteikolla 0–5, missä nolla tarkoittaa vastausta ei ja viisi vastausta kyllä. Valitsin vastausmuodoksi liukusäätimen, koska osa ilmauksista saattaa olla nuorten mielestä jotain vastauksien ei ja kyllä väliltä. Pelkät kyllä tai ei -vastausvaihtoehdot olisivat siis voineet vääristää nuorten todellisia mielipiteitä ja siten johtaa virheellisiin tuloksiin.

Seuraavassa kyselylomakkeen osiossa on kuusi monivalintatehtävää. Osion tehtävänanto on seuraava: ”Valitse kaikki ne lauseet, jotka kuulostavat mielestäsi järkeviltä. Voit valita useamman vaihtoehdon”. Jokaisessa kuudessa tehtävässä on 4–5 lausetta, joista nuoret ovat valinneet ne lauseet, jotka ovat heidän kielitajunsa mukaisia. Tämän osion tarkoituksena on selvittää, mitkä paikat lauseessa nuoret hyväksyvät kirosanalle.

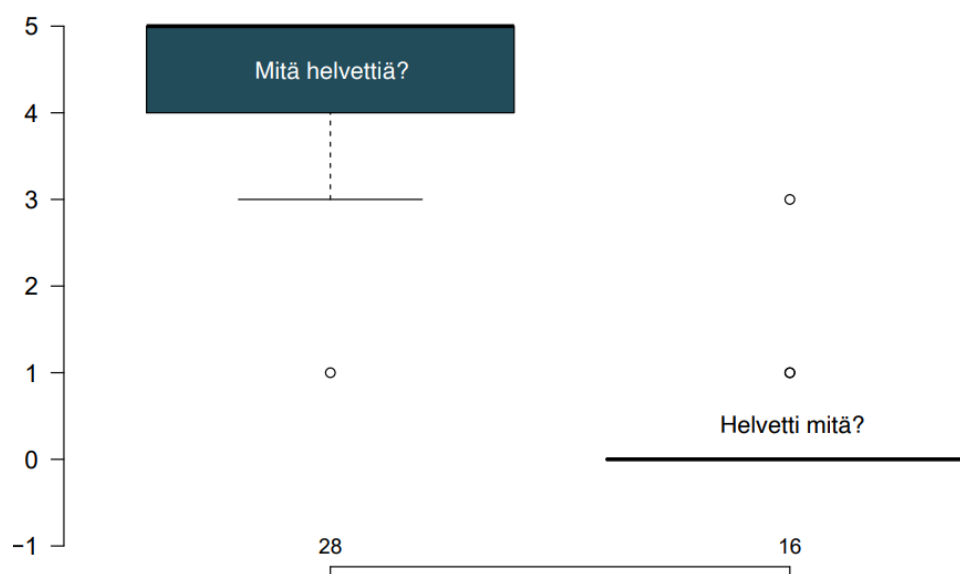
Monivalintatehtävän samassa tehtävässä olevat lauseet sisältävät jokainen saman kirosan, mutta eri kohdassa lausetta. Ainoastaan osion viimeisessä tehtävässä esiintyy kaksi kirosan, jotka vaihtelevat paikkaa lauseessa. Saman tehtävän lauseet ovat siis muuten täsmälleen samat, mutta ainoastaan kirosan tai kirosojen paikat vaihtelevat. Jokaisen monivalintatehtävän jälkeen seuraa avokysymys ”Tarkoittavatko valitsemasi lauseet jollain tavalla eri asiaa?”. Nuorilla on ollut siis mahdollisuus halutessaan kommentoida, jos valituissa lauseissa on heidän mielestään merkityseroja. Avokysymysten vastaukset eivät kuitenkaan ole osa aineistoa niiden niukkuuden vuoksi.

Viimeisessä kyselylomakkeen osiossa on kolme reaktiokysymystä. Nuoret ovat valinneet osiossa reaktiot, jotka heidän mielestään ovat kieliopillisesti hyväksyttäviä. Tehtävässä on saanut valita useamman vaihtoehdon. Tämäkin osio keskittyy siihen, mitkä lauseen paikat nuoret hyväksyvät kirosanalle. Seuraavassa luvussa esittelen tutkimukseni tulokset.

4. Tulokset

Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen, miten nuoret hyväksyvät kirosanon paikkoja lauseissa. Toisessa alaluvussa pohdin, vaikuttaako kirosanon vaihtaminen toiseen kirosanaan siihen, miten nuoret hyväksyvät kirosanailmauksen. Samalla tutkin, hyväksyvätkö nuoret kirosanon normin mukaisia ilmauksia. Lopussa teen yhteenvedon tutkimustuloksistani.

4.1. Kirosanon paikka lauseessa

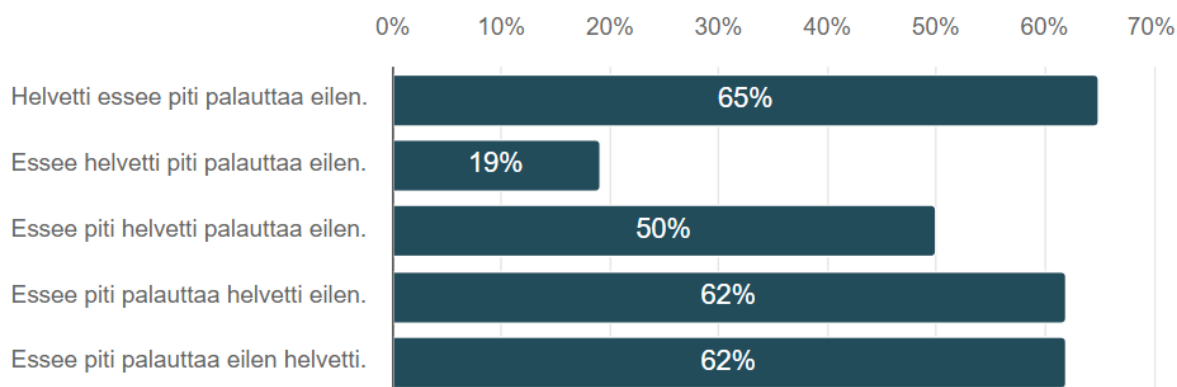

Kuvio 1. Mitä helvettiä? ja Helvetti mitä?

Kuviossa 1 esiintyy kaksi kyllä tai ei -kysymysten ilmausta, joita olen havainnoinut laatikkokuvion avulla. Nuoret ovat vastanneet kummankin ilmauksen kohdalla kysymykseen ”Kuulostaako fraasi mielestäsi järkevältä?” liukusäätimellä vastausten kyllä (5) ja ei (0) väliltä. Kuvioista huomaa, että nuoret ovat lähes yksimielisiä siitä, että ilmaus *Mitä helvettiä?* on kieliopillisesti hyväksyttävä. Ilmausta *Helvetti mitä?* ei melkein kukaan nuorista ole pitänyt hyväksyttävänä. Kuviossa 1 laatikko näyttyy enemmän viivana kuin laatikkona osoittamassa ei-vastauksien suurta määrää.

Nuoret ovat siis enemmän sitä mieltä, että kysymyksen *mitä* jälkeen on kirosanon paikka. Tämä käsitys on yhdenmukainen kirosanon koskevan kieliopin kanssa (VISK § 665). Rakenne *mitä helvettiä* on myös paljon odotuksenmukaisempi kuin rakenne *helvetti mitä*. *Helvetti* lauseen alussa ei kuitenkaan ole nuorille vierasta. Kuviossa 2 näkyy, että nuorten mielestä hyväksyttävien kirosanon paikka lauseessa *Essee piti palauttaa eilen* on sen alussa.

Vastaajien määrä: 26, valittujen vastausten lukumäärä: 67

Kuvio 2. *Essee piti palauttaa eilen* ja kirosana *helvetti*

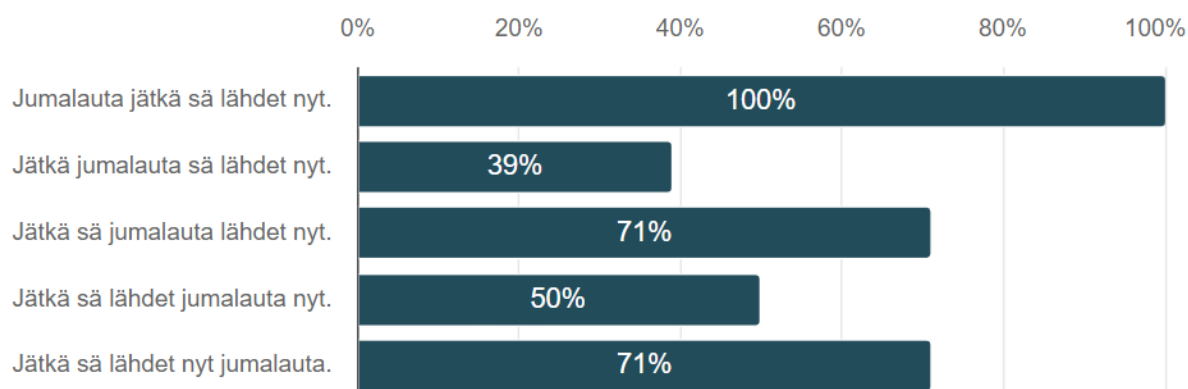
Kuviossa 2 näkyvät vastaukset tehtävään, jossa nuoret ovat valinneet kaikki ne lauseet, joita he ovat pitäneet hyväksyttävänä. Lauseessa *Helvetti essee piti palauttaa eilen*, kirosana *helvetti* esiintyy interjektion tavoin ja voi ilmaista vuoron aloittamista. Melkein yhtä paljon on hyväksytyt lauseet *Essee piti palauttaa helvetti eilen*, jossa kirosana on finiittiverbin *palauttaa* jäljessä sävyartikkelin tapaan (VISK § 1727) ja *Essee piti palauttaa eilen helvetti*, jossa kirosana on lauseen lopussa affektisena ilmaisuna (VISK § 1727).

Vähiten nuoret hyväksyivät lauseen *Essee helvetti piti palauttaa eilen*, jossa *helvetti* on substantiivin jäljessä. Vaikka *helvetti* ei olekaan lauseessa subjektin edessä genetiivimuotoisena, se silti määrittää lauseen subjektia, *essee*tä. Kirosana *helvetti* voi viitata esseen suureen kokoon ja sanapari *essee helvetti* voidaan nähdä myös yhtenä subjektina. Lauseen muoto ei ole kielipöytästä väärin, mutta se ei välttämättä ole tarpeeksi nuorten kielitajun mukainen. *Helvetti*-kirosanan lisäksi *jumalauta*-kirosanalla alkava lause on nuorten mielestä hyväksyttävä.

Kuviossa 3 (s. 12) näkyy, että kirosanalla alkava lause *Jumalauta jätkä sä lähdet nyt* on kaikkien kyselyyn vastanneiden nuorten mielestä hyväksyttävä. Tässä lauseessa *jumalauta* toimii puhuttelulisäyksenä niin kuin esimerkiksi sanat *hei*, *kato* ja *kuule* (VISK § 1727). Lauseen alussa oleva *jumalauta* voi toimia myös vuoron aloittamisena (VISK § 1025). Melkein yhtä paljon nuoret pitävät hyväksyttävänä lausetta *Jätkä sä jumalauta lähdet nyt*, jossa kirosana on sävyartikkelina vahvistamassa puhujan mielipidettä (VISK § 1727), ja

lausetta *Jätkä sä lähdet nyt jumalauta*, jossa kirosana on lauseen lopussa affektisena ilmaisuna (VISK § 1727).

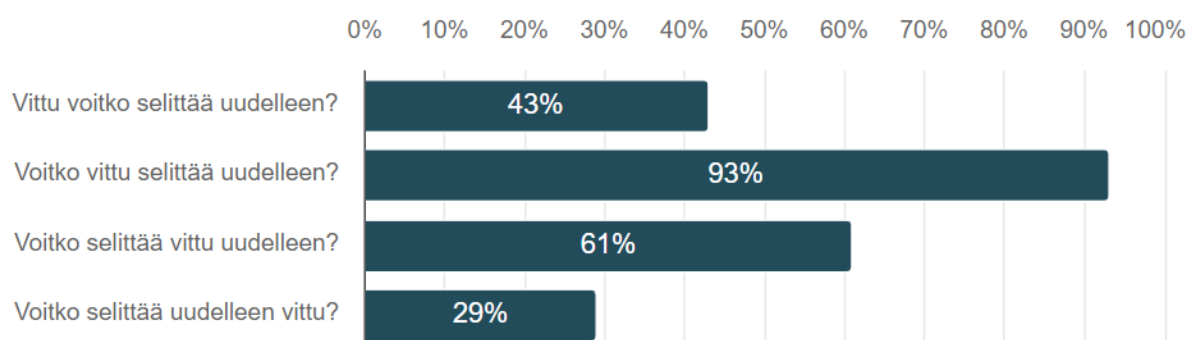
Vastaajien määrä: 28, valittujen vastausten lukumäärä: 93

Kuvio 3. *Jätkä sä lähdet nyt* ja kirosana *jumalauta*

Nuoret pitävät vähiten hyväksyttävänä lausetta *Jätkä jumalauta sä lähdet nyt*. Tähän vaikuttaa mahdollisesti se, että lauseen puhuteltavana on molemmat *jätkä* ja *sä*, jotka viittaavat samaan henkilöön. Kirosanan sijoittaminen näiden sanojen väliin ei välttämättä ole nuorten kielitajun mukaista, koska se ikään kuin rikkoo puhutteluparin *jätkä sä*. Vaikka nuoret hyväksyvätkin kirosanat *helvetti* ja *jumalauta* lauseen alkuun, voi kirosana olla hyväksyttävä myös lauseen sisällä.

Vastaajien määrä: 28, valittujen vastausten lukumäärä: 63

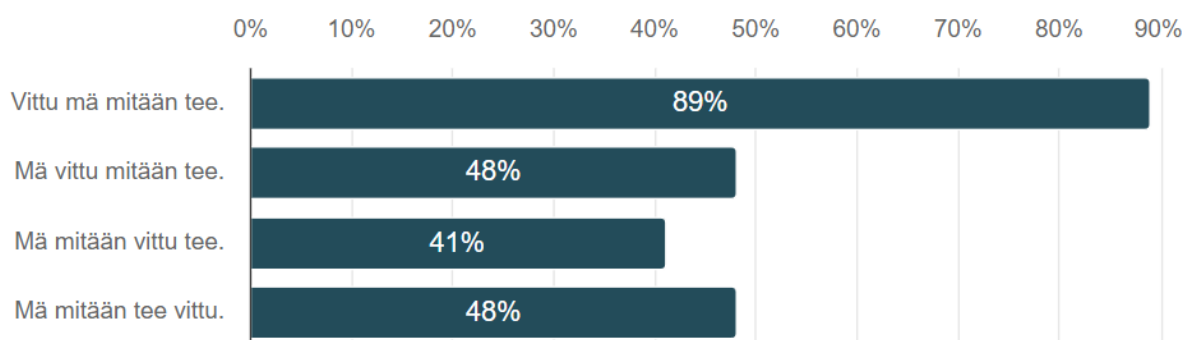
Kuvio 4. *Voitko selittää uudelleen?* ja kirosana *vittu*

Kuviossa 4 näkyy, että nuoret ovat eniten vastanneet lauseen *Voitko vittu selittää uudelleen?* olevan muista lauseista kieliopillisesti hyväksyttävien. *Vittu*-kirosana esiintyy kyseisessä

lauseessa sen sisällä sävyartikkelin tapaan. Puhuteltavaa henkilöä pyydetään toistamiseen selittämään jokin asia, mikä voi aiheuttaa puhujassa ärtymystä tai turhautumista. Se, miksi nuoret hyväksyvät *vittu*-kirosanan juuri sanojen *voitko* ja *selittää* väliin, voi johtua yksinkertaisesti esimerkiksi asuinpaikan puhutavoista. Toiseksi eniten lausetta *Voitko selittää vittu uudelleen?* on pidetty hyväksyttävänä. Siinä kirosana on finiittiverbin *selittää* jäljessä.

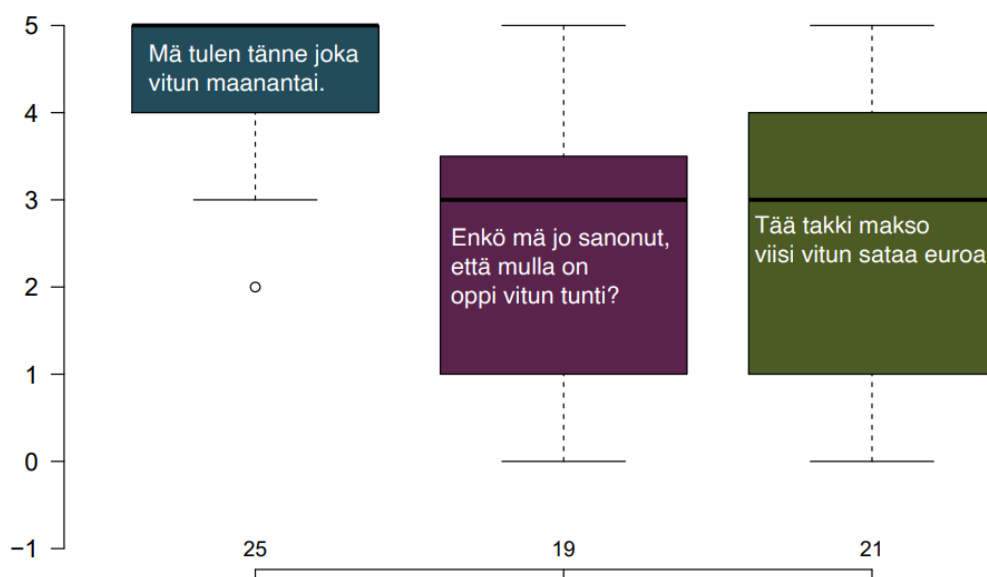
Vähiten on hyväksytty lauseita, jossa *vittu* on joko lauseen alussa tai lauseen lopussa. Tämä eroaa aikaisempien kuvioiden *helvetti*- ja *jumalauta*-kirosanoista, jotka molemmat ovat nuorten mielestä hyväksyttäviä lauseen alussa ja lopussa. Tähän voi vaikuttaa se, että kyselylomakkeen eri tehtävissä oli käytössä eri kirosanat, ja lisäksi tämän tehtävän lause on kysymyslause. *Vittu*-alkuiset lauseet ovat usein kielteisessä muodossa (Kotilainen 2012: 206), joten siksi lause *Vittu voitko selittää uudelleen?* ei välttämättä ole nuorten kielitajun mukainen. Lisäksi suomen kielessä kysymyssana on käytännössä aina lauseen alussa, ja kyseisessä lauseessa se ei ole.

Vastaajien määrä: 27, valittujen vastausten lukumäärä: 61

Kuvio 5. *Mä mitään tee* ja kirosana *vittu*

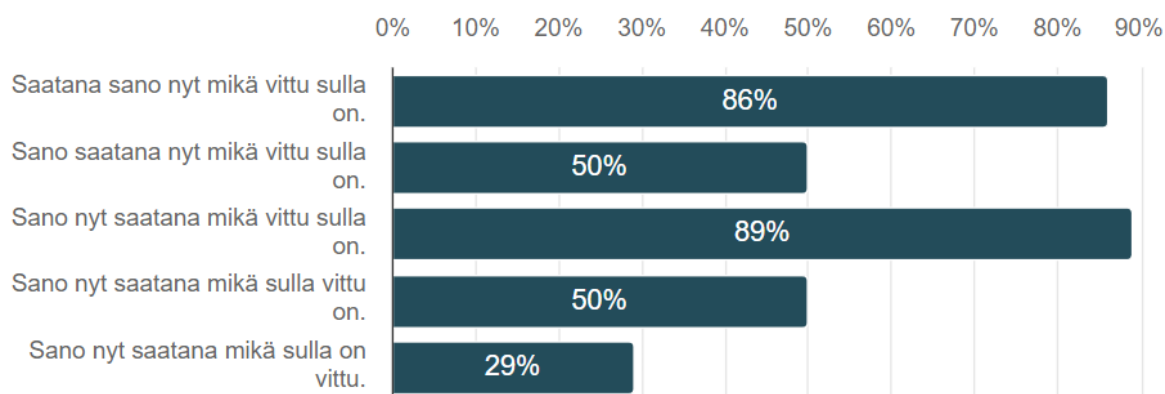
Kuviossa 5 näkyy, miten nuortet pitävät *vittu*-kirosanaa hyväksyttävänä lauseen alussa, erityisesti nyt, kun lause *Mä mitään tee* on kielteisessä muodossa. *Vittu* voi nuorten kielitajun mukaan olla hyväksyttävä myös muissa lauseen kohdissa, sillä sana *mitään* on jo itsessään kielteinen. Kirosanan paikka lauseessa ei siis ole niin tarkka, sillä lauseen merkitys tulee silti ilmi. Usein kuitenkin kieltoverbittömän ilmauksen sanajärjestys on tavallisimmin sellainen, jossa verbin jotkin määritteet (tässä esim. *mitään*) esiintyvät verbiä ennen (Kotilainen 2012: 213).

Kuvio 6. *Vittu* genetiivimuodossa

Vittu-kirosanan paikkaa lausessa tarkastellaan myös kuviossa 6, jossa *vittu* esiintyy genetiivimuodossa. Ensimmäisen laatikon lauseessa *Mä tulen tänne joka vitun maanantai* kirosana *vittu* toimii substantiivin *maanantai* määritteenä ja sitä edeltää universaalipronomini *joka*. Lauseissa *Enkö mä jo sanonut, että mulla on tänään oppi vitun tunti* ja *Tää takki makso viisi vitun sataa euroa* kirosana rikkoo yhdyssanan. Tällainen kirosanan esiintyminen yhdyssanojen sisällä on vaikutusta englannin kielestä, jossa sitä tehdään paljon (Weckström 2018: 32). Kirosana yhdyssanan sisällä jakaa nuorten mielipiteitä sen kieliopillisesta hyväksyttävyydestä.

Vastaajien määrä: 28, valittujen vastausten lukumäärä: 85

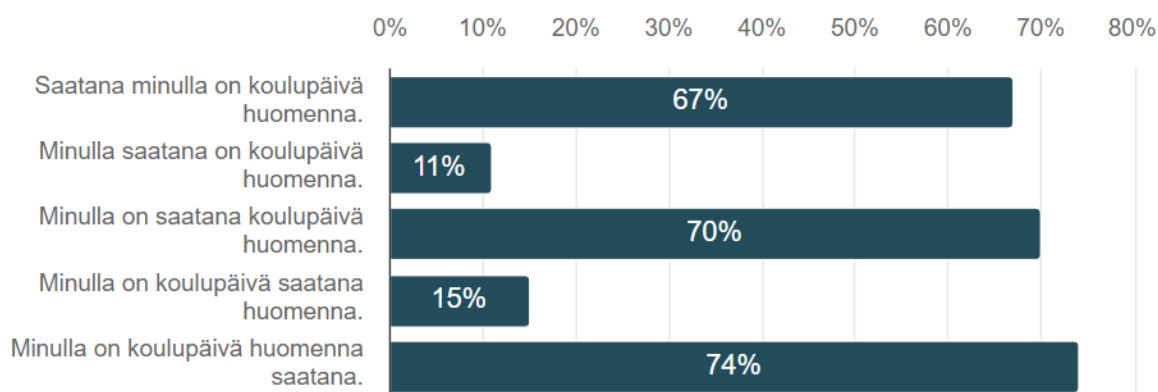

Kuvio 7. *Sano nyt mikä sulla on* ja kirosanat *saatana* ja *vittu*

Kuviossa 7 (s. 14) käsitellään lausetta *Sano nyt mikä sulla on* ja kahta kirosanaa, *saatanaa* ja *vittua*, jotka vaihtavat paikkoja lauseessa. Nuoret hyväksyvät eniten lauseita *Sano nyt saatana mikä vittu sulla on* ja *Saatana sano nyt mikä vittu sulla on*. Näistä ensimmäisessä lauseessa *saatana* toimii sävyartikkelina (VISK § 1727) ilmaisemassa puhujan kasvavaa kärsimättömyyttä tai pyynnön tärkeyttä. Toisessa lauseessa *saatana* voi toimia samalla tavalla sävyartikkelina, vuoron aloituksena tai interjektiona (VISK § 1727, § 1025). Molemmissa lauseissa *vittu* on samassa kohdassa kysymyspronominin *mikä* jäljessä. Vähiten on pidetty hyväksyttävänä lausetta *Sano nyt saatana mikä sulla on vittu*, jossa molemmat kirosanat ovat sävyartikkeleina. Se, ettei kyseinen lause ole nuorten kielitajun mukainen voi johtua siitä, että *vittu* voi kuulostaa oudolta ja irralliselta lauseen lopussa.

Eniten eroja lauseiden hyväksyttävyydestä tuotti kuviossa 8 näkyvä tehtävä, jossa pohditaan myös *saatanan* paikkaa lauseessa. Eniten nuoret vastasivat, että lause *Minulla on koulupäivä huomenna saatana* on lauseista hyväksyttävimpin. Siinä *saatana* on lopussa tuomassa lauseeseen ärtymystä sävyartikkelin tavoin (VISK § 1727). Melkein yhtä paljon pidettiin hyväksyttävänä lauseita *Minulla on saatana koulupäivä huomenna* ja *Saatana minulla on koulupäivä huomenna*. Molemmissa lauseissa *saatana* toimii sävyartikkelin tavoin (VISK § 1727). Näitä kolmea lausetta yhdistää se, että niissä jokaisessa puhujaa ärsyttää huomina koulupäivä.

Vastaajien määrä: 27, valittujen vastausten lukumäärä: 64

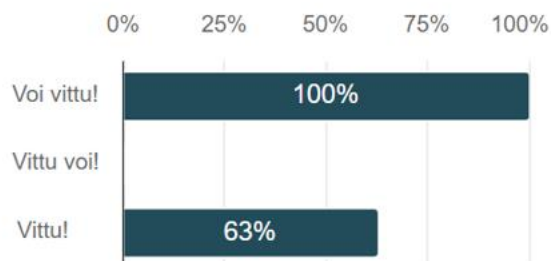
Kuvio 8. *Minulla on koulupäivä huomenna* ja kirosana *saatana*

Vähiten hyväksyttävinä pidetyt lauseet poikkeavat merkitykseltään. Lauseessa *Minulla on koulupäivä saatana huomenna* puhujaa ärsyttää, että koulupäivä on juuri huomenna.

Lauseessa *Minulla saatana on koulupäivä huomenna* puolestaan puhujaa ärsyttää, että juuri hänellä on koulupäivä huomenna. Kaikki tehtävän lauseet ovat kiro sanojen käytön normin mukaiset, mutta ehkä nämä pienet merkityserot ovat vaikuttaneet siihen, etteivät nuoret ole pitäneet niitä hyväksyttävänä.

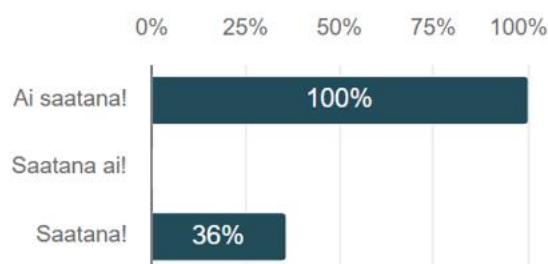
Pudotat tavarän.

Vastaajien määrä: 27, valittujen vastausten lukumäärä: 44

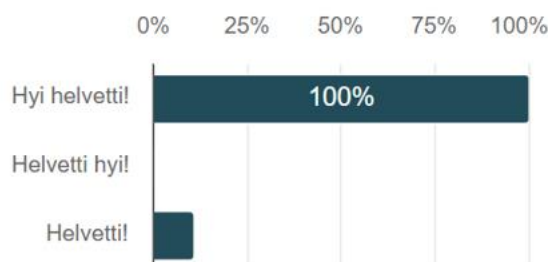
Satutat vahingossa itseäsi.

Vastaajien määrä: 28, valittujen vastausten lukumäärä: 38

Haistat jotakin pahaa.

Vastaajien määrä: 28, valittujen vastausten lukumäärä: 31

Kuvio 9. Reaktiokysymykset

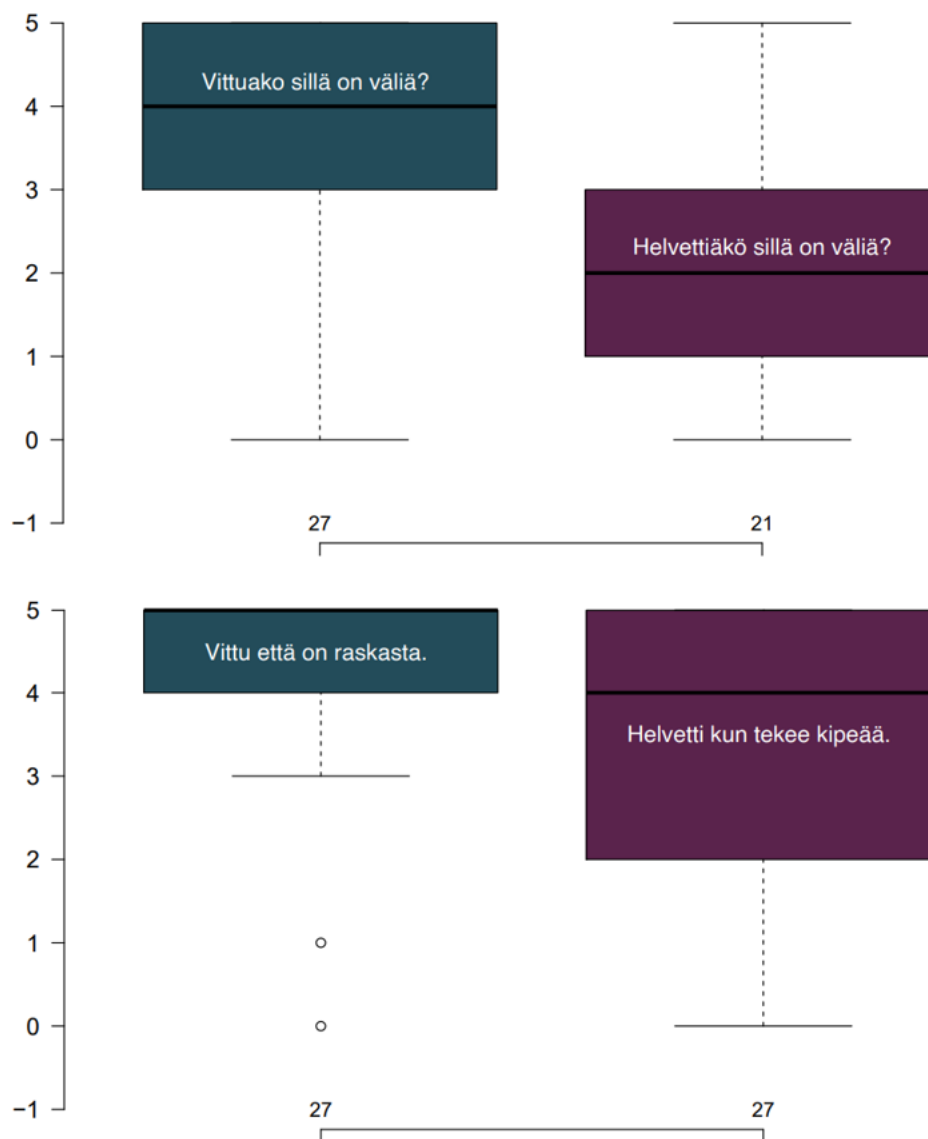
Viimeiseksi analysoin reaktiokysymysten vastaukset, jotka on esitetty kuviossa 9. Nuoret ovat valinneet kieliopillisesti hyväksyttävimmät ilmaukset oman kielitajun mukaisesti kuviossa näkyviin tilanteisiin. Pudottaessa tavarän nuoret ovat yksimielisiä siitä, että *Voi vittu!* on hyväksyttävön ilmaus. Nuoret pitävät myös ilmausta *Vittu!* hyväksyttävänä ilmauksena, mutta

ilmausta *Vittu voi!* ei kukaan nuorista pidä hyväksyttävänä. Se varmasti johtuu siitä, ettei se ole kovinkaan odotuksenmukainen. Tilanteessa, jossa satutetaan itseä vahingossa, nuoret hyväksyvät eniten ilmausta *Ai saatana!* ja toiseksi ilmausta *Saatana!*. Ilmaus *Saatana ai!* ei ole kenenkään mielestä hyväksyttävä samasta syystä kuin ilmaus *Vittu voi!*. Kun haistaa jotakin pahaan, nuoret ovat yksimielisiä siitä, että reaktioksi hyväksytyin on *Hyi helvetti!*. Hyvin pieni osa nuorista on sitä mieltä, että pelkkä kirosanallinen ilmaus *Helvetti!* on myös hyväksyttävä reaktio pahaan hajuun. Tässäkään kohdassa käänteinen versio *Helvetti hyi!* ei ole nuorten mielestä hyväksyttävä. Seuraavassa alaluvussa tutkin kirosan vaihtoehtoisuuden merkitystä siihen, miten nuoret hyväksyvät kirosanallisen lauserakenteen.

4.2. Kirosan vaihtoehtoisuus

Tässä luvussa tutkin, hyväksyvätkö nuoret tietyn kirosan aina tiettyyn rakenteeseen vai voiko kirošana olla jokin muu kirošana. Kyselylomakkeen kyllä tai ei -kysymykset käsittelevät tätä tutkimuskysymystä. Kysymyksissä on samat tai rakenteelta samankaltaiset ilmaukset, mutta niissä esiintyvät kirosanat vaihtelevat. Nuoret ovat saaneet liukusäätimellä vastata, kuinka hyväksyttäviä ilmaukset ovat.

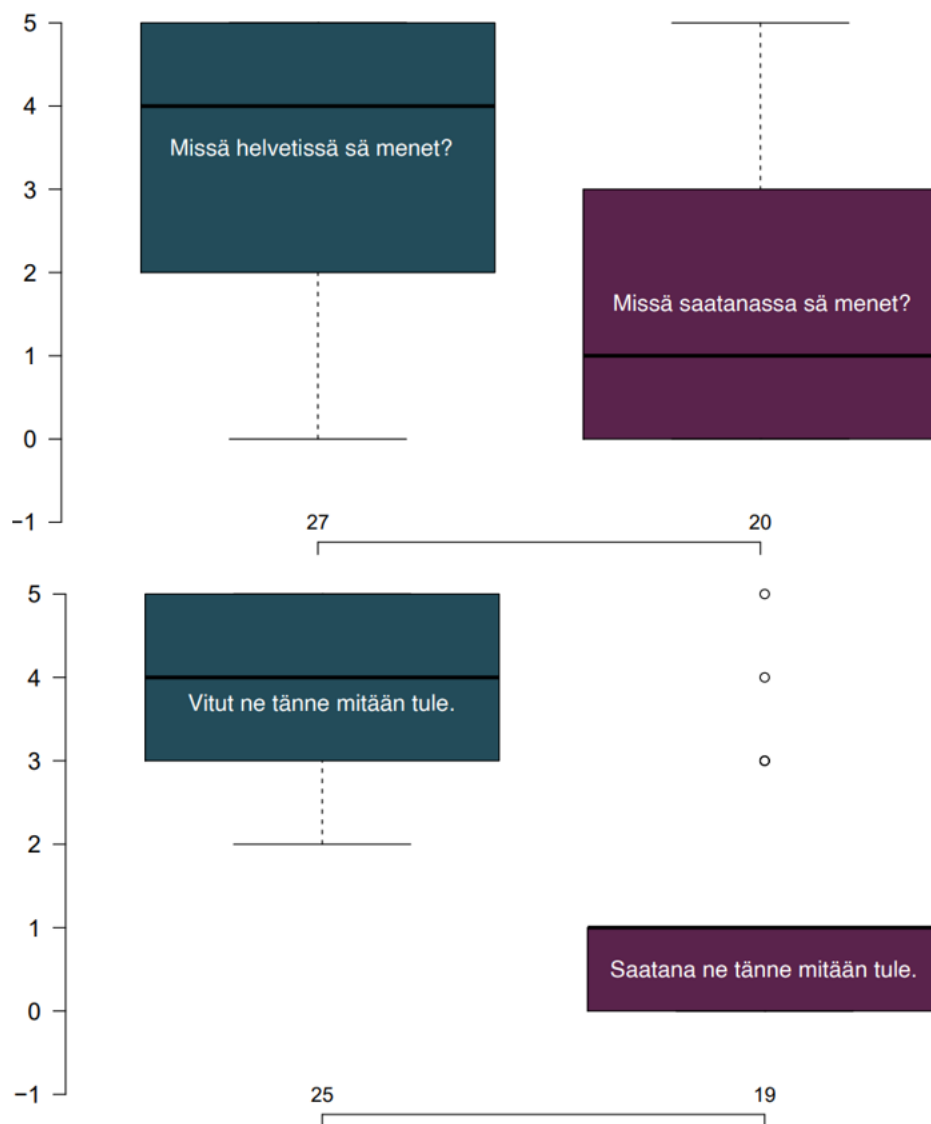
Kuviossa 10 (s. 18) on esitetty kaksi erilaista lauserakennetta, joista ylimmässä rakenteessa käytetään kirosanaa yhdessä kysymysliitteen *-ko* kanssa. Kysymykset *Vittuako sillä on väliä?* ja *Helvettiäkö sillä on väliä?* voidaan tulkita retoriseksi kysymyksiksi, joihin ei välttämättä odoteta suoraa vastausta. Molemmat lauseet ovat odotuksenmukaisia kirosanonjen käyttötapoja, mutta nuoret näyttävät pitävän enemmän hyväksyttävänä *vittu*-alkuista lausetta. Alemmassa rakenteessa kirosanonja *vittu* ja *helvetti* on määrittämässä konjunktiolausetta (VISK § 1727). Molemmat lauseet *Vittu että on raskasta* ja *Helvetti kun tekee kipeää* ovat kirosanonjen käytön normin mukaisia, mutta nuoret pitävät *vittu*-alkuista rakennetta hyväksyttävämpänä. Voidaan todeta, että *vittu* ja *helvetti* pystyvät olemaan jokseenkin onnistuneesti toistensa vastineita.

Kuvio 10. *Vittu* ja *helvetti* toistensa vastineina

Kuviossa 11 (s. 19) näkyy, kuinka kiro sanoja *helvetti* ja *vittu* pidetään ilmauksissa yleisesti hyväksyttävimpinä kuin *saatanaa* samanlaisissa lauserakenteissa. Ylemmässä rakenteessa kysytään puhuteltavalta, missä tämä on. Se, että *helvetti* on tässä *saatanaa* suosituampi, voi johtua siitä, että nuoret mieltävät *helvetin* ensisijaisesti paikaksi (Jokelainen 2019: 29).

Kysymys voitaisiin muotoilla myös ilman kiro sanaa lauseeksi *Missä ihmeessä sä menet?*, jolloin sana *ihme* toimii samassa rakenteessa *helvetin* tapaan puhujan ihmettelyä kuvaavana interjektiona (VISK § 1725). *Saatana* puolestaan nähdään pirun kaltaisena olentona (Jokelainen 2019: 49), joten nuoret eivät välttämättä pidä niin hyväksyttävänä ilmausta *Missä saatanaassa sä menet?*, vaikka se onkin normin mukainen.

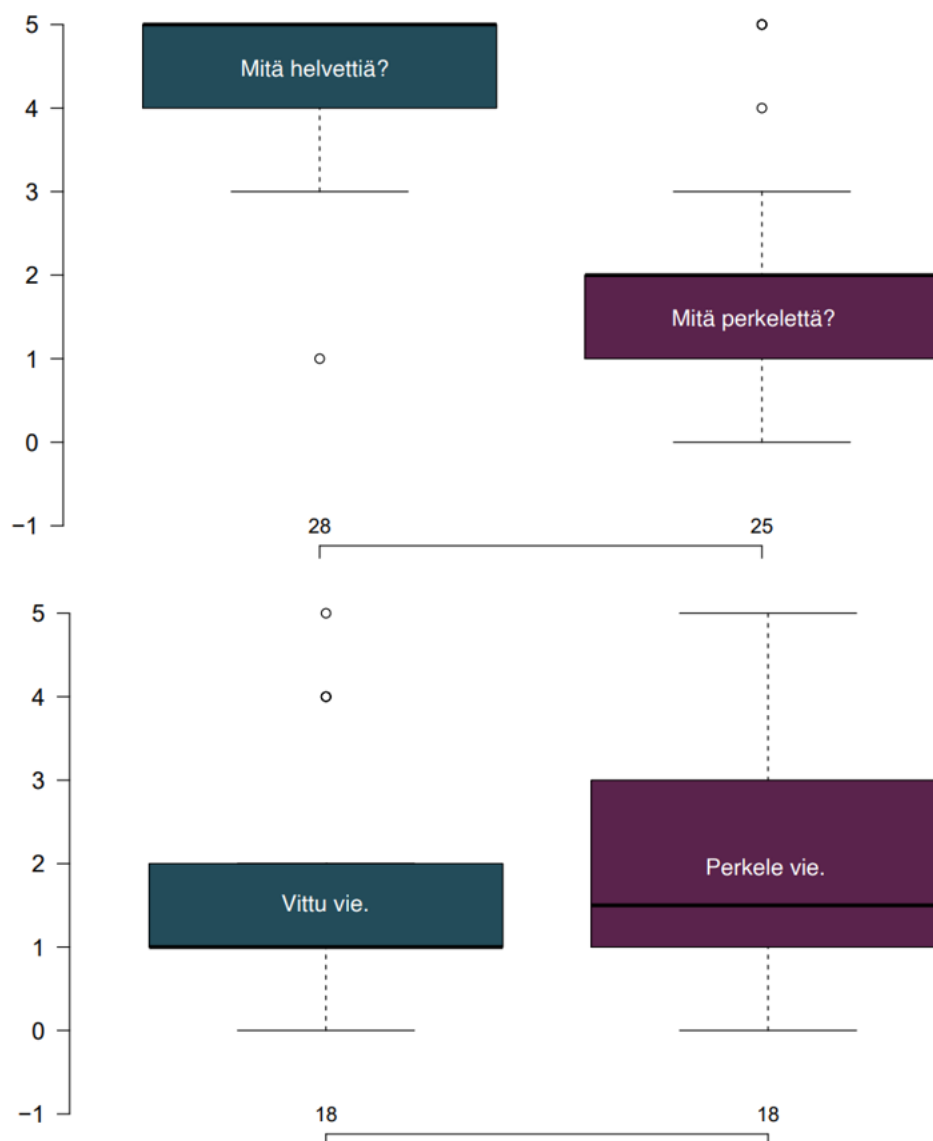

Kuvio 11. Saatana helvetin ja vitun vastineena

Kuvion 11 alemmassa rakenteessa kirosana on sijoitettu kielteisen lauseen alkuun. Nuorten mielestä *vittu*-kirosanalla alkava lause on hyväksyttävämpi verrattuna lauseeseen, jossa *saatana* aloittaa lauseen. Kuten aiemmin mainittu, *vittu* esiintyy usein kielteisen lauseen alussa (Kotilainen 2012: 206). Tässä lauseessa esiintyy *vittu*-kirosana monikkomuodossa *vitut*, mikä vahvistaa sen yhteyttä kielteisyyteen (Kotilainen 2012: 208). Tämä saattaa selittää sen, miksi nuoret mieltävät sen *saatana*-alkuista lausetta hyväksyttävämmäksi, vaikka molemmat ovat kirosanoja koskevien normien mukaisia.

Kuten *saatanaa*, ei *perkelettäkään* pidetä yhtä hyväksyttävänä lauserakenteissa kuin kirosanaa *helvetti*. Kuvion 12 (s. 20) ylemmässä rakenteessa esitetään kysymys, joka herättää hämmennystä, yllätystä tai epäuskoa. Nuoret hyväksyvät mieluummin lauseen *Mitä helvettiä?*

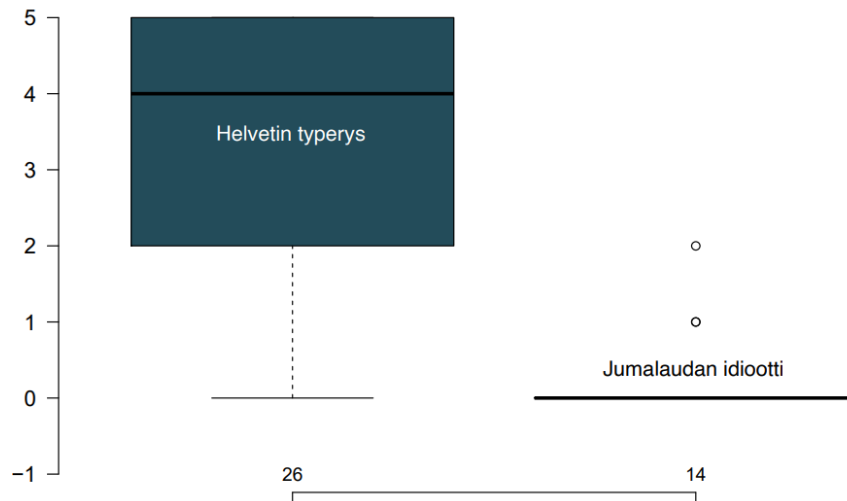
kuin lauseen *Mitä perkelettä?*. Vaikka molemmat lauseet ovat normin mukaisia, nuorten kielitajun mukaan *helvetti* on *perkele*-kirosanaa tavanomaisempi kyseisessä rakenteessa.

Kuvio 12. *Perkele helvetin* ja *vitun* vastineena

Kuvion alempi rakenne, jossa esiintyy kirosana ja sana *vie*, on hyvin vanhahtava.

Samanlaisessa tilanteessa, jossa käytetään ilmauksia *Vittu vie* ja *Perkele vie*, voisi yhtä hyvin käyttää myös pelkkiä sanoja *vittu* ja *perkele* yksinään. Nuoret eivät pidä kovin hyväksyttävänä kumpaakaan lausetta ehkä juuri tämän vuoksi. Tämä rakenne on varmasti tutumpi, kun kirosanan paikalle laitetaan kirosanoja lievemmit sanat *piru* tai *hitto*, kuten ilmaisuihin *Piru vie* ja *Hitto vie*.

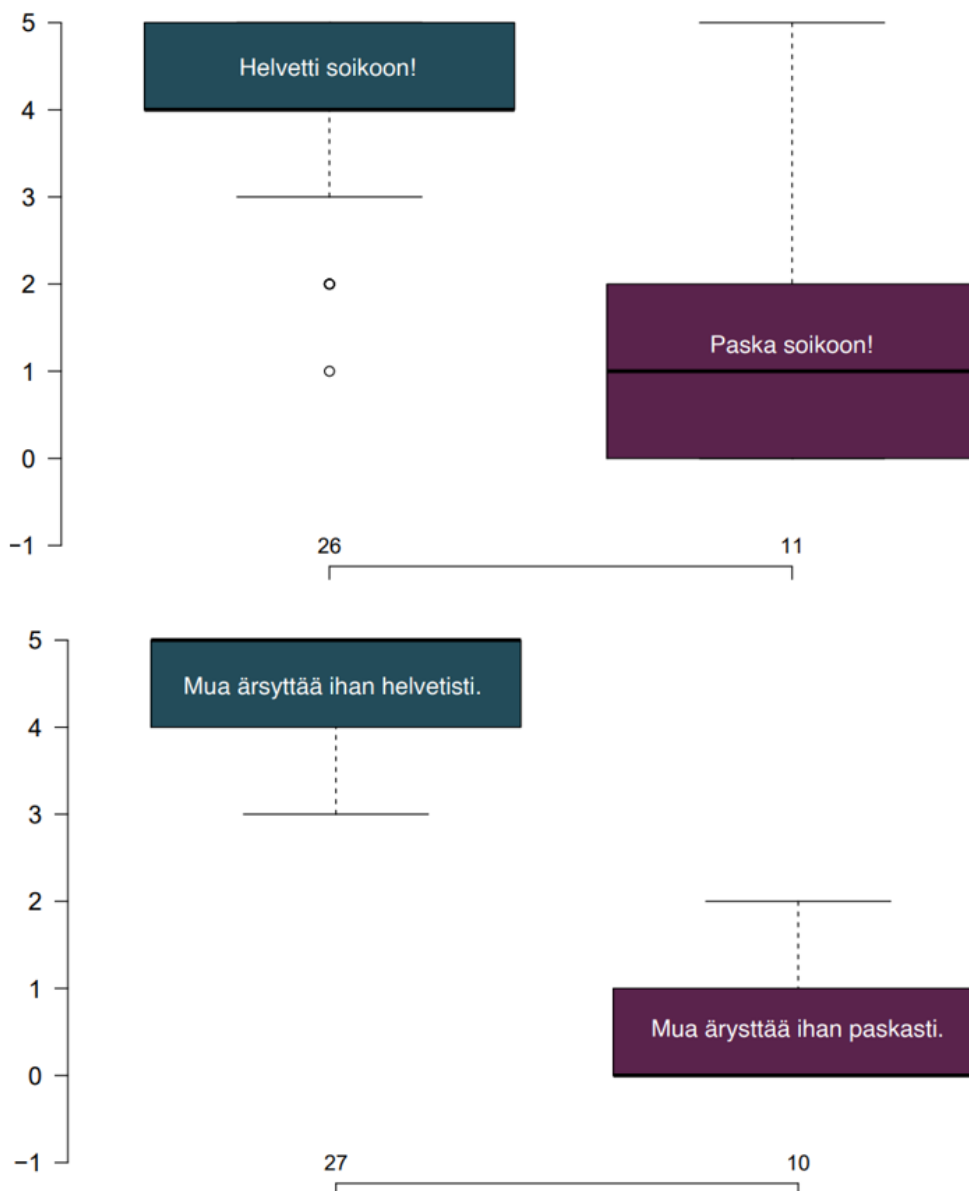

Kuvio 13. *Jumalauta helvetin* vastineena

Jumalauta-kirosana ei ole nuorten mielestä *perkeleen* tai *saatanan* tavoin yhtä hyväksyttävä kuin *helvetti* kuviossa 13 näkyvässä rakenteessa. Usein kirosanan ollessa esimerkiksi substantiivin määritteenä se on genetiivimuotoinen. Tällaisia kirosanoja ovat esimerkiksi *vittu*, *helvetti* ja *saatana*. Kaikkia kirosanoja ei kuitenkaan käytetä genetiivimuodossa. Esimerkiksi *jumalauta* ei taivu muotoon *jumalaudan*. Yhtenä syynä tähän on se, että *jumalauta* on lyhennetty muoto lauseesta *Jumala auta!*. (Hjort 2007). Kuvioista näkyy, etteivät nuoret pidä ilmausta *jumalaudan idiootti* hyväksyttävänä. Nuoret puolestaan hyväksyvät ilmauksen *helvetin typerys*, vaikkakin vaihtelevasti.

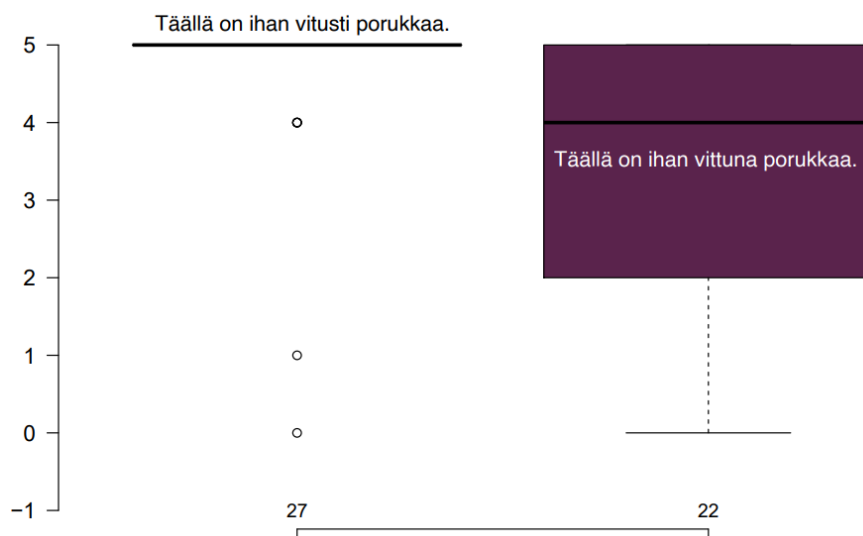
Nuorten kielitajun mukaan *paska* ei toimi yhtä hyvin kuviossa 14 (s. 22) näkyvissä rakenteissa kuin *helvetti*. Vaikka Iso suomen kielipin (2004) mukaan *paska* on yksi morfosyntaksiltaan laaja-alaisimmista kirosanoista, se ei kuviossa näkyvissä rakenteissa toimi yhtä hyvin kuin *helvetti*. Ylempi rakenne, jossa on kirosana ja sana *soikoon*, ilmaisee puhujan pettymystä, ärtymystä tai vastoinkäymistä. Nuoret hyväksyvät huomattavasti enemmän ilmausta *Helvetti soikoon!* kuin ilmausta *Paska soikoon!*. Kuten *Vittu vie* -rakenne, tämäkin rakenne voidaan korvata käyttämällä kirosanaa yksinään.

Kuvion 14 alemmassa rakenteessa edellytetään, että kirosana, yhdessä *sti*-johdoksen kanssa ilmaisee määrän paljoutta. (VISK § 374). Sana *paskasti* ei kuitenkaan ilmaise määrän paljoutta vaan tapaa. Tämän takia nuoret pitävät hyväksyttävämpänä lausetta *Mua ärsyttää ihan helvetisti kuulostaa* kuin lausetta *Mua ärsyttää ihan paskasti*.

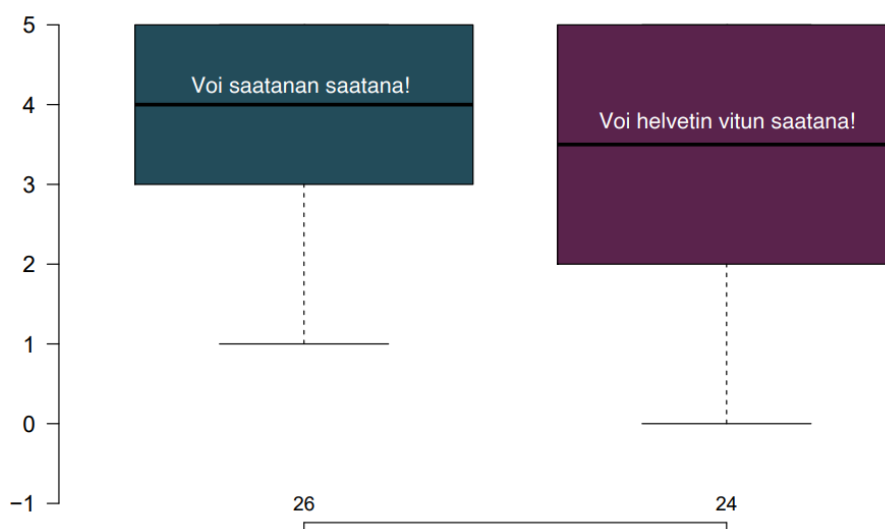
Kuvio 14. *Paska helvetin* vastineena

Vittu on *helvetin* tavoin kirosana, joka ilmaisee määrän paljoutta, kun sen perään lisätään *sti-*johdos. Joskus tulee vastaan *vittu*-sanan essiivimuoto *vittuna*, jota käytetään sanan *vitusti* synonyymina ilmaisemaan määrän paljoutta. Kyselylomakkeessa on tehtävä, jossa nämä molemmat muodot *vittu*-kirosanasta esiintyvät samassa rakenteessa. Tässä kohtaa muista kohdista poiketen kirosanaa ei korvattu toisella kirosanalla, vaan kirosanan muoto vaihtui. Kuviossa 15 (s. 23) näkyy, että nuorten keskinäinen kielitaju vaihtelee *vittuna*-muodon kohdalla, mutta kaikki pitävät *vitusti*-muotoa hyväksyttävänä. Tähän voi vaikuttaa nuorten kieli-alue sekä slangin ja puhekielen kehitys.

Kuvio 15. *Vitusti ja vittuna*

Kuviossa 16 näkyy ilmaukset, joissa useampi kuin yksi kirosana on esitetty peräkkäin. Vasemmanpuoleisessa ilmauksessa esiintyy kaksi samaa kirosanaa peräkkäin ja oikeanpuoleisessa kolme keskenään erilaista kirosanaa peräkkäin. Kummatkin ilmaukset ovat kirosanoja koskevan kieliopin mukaisia, sillä kirosanojen esiintyessä peräkkäin tulee ensimmäisen niistä olla genetiivimuodossa (VISK § 856). Se, mistä kirosanoista jono koostuu ja kuinka pitkä se on, riippuu puhujasta. Nuoret pitävät hieman hyväksyttävämpänä lyhyempää kirosanaketjua *Voi saatanan saatana!* kuin pidempää kirosanaketjua *Voi helvetin vitun saatana!*. Syynä tähän voi olla yksinkertaisesti se, että lyhyempi kirosanaketju voi olla pidempää käytännöllisempi.

Kuvio 16. Kirosanat peräkkäin

4.3. Yhteenveto

Kyselylomakkeella saatujen vastausten perusteella voidaan todeta, että nuoret hyväksyvät lauseessa useamman paikan kirosanalle. Nuorten kielitajun mukaan kirosana sopii lauseen alkuun, sisälle ja loppuun. Eniten nuoret hyväksyvät kirosanalle lauseessa paikkoja, joissa se toimii interjektiona kuten lauseessa *Helvetti essee piti palauttaa eilen* tai sävyartikkelina kuten lauseessa *Voitko vittu selittää uudelleen?*. Tämä voi johtua siitä, että kirosana voi esiintyä interjektiona tai sävyartikkelina monessa eri paikassa lausetta. Nuoret harvoin hyväksyvät kirosanalle sellaista lauseen paikkaa, joka muuttaisi lauseen merkitystä.

Esimerkiksi lauseet *Minulla saatana on koulupäivä huomenna* ja *Minulla on koulupäivä saatana huomenna* eroavat merkitykseltään niin keskenään kuin sellaisista lauseista, joissa *saatanalla* on jokin muu paikka lauseessa. Kirosana yhdyssanan sisällä, kuten lauseessa *Tää takki makso viisi vitun sataa euroa*, jakaa nuorten mielipiteitä sen kielellisestä hyväksyttävyydestä. Tämä voi johtua siitä, että ilmiö on tavallisempi englannin kielessä kuin suomen kielessä. Osa nuorten tekemistä valinnoista voi selittyä ainoastaan alueen tavasta puhua ja käyttää kieltä, eikä siis siksi välttämättä pohjaudu mihinkään yleiseen normiin.

Nuoret hyväksyvät eniten sellaisia lauserakenteita, joissa esiintyvät kirosanat *vittu* ja *helvetti*. Tähän saattaa vaikuttaa ilmausten rakenteet, niiden merkitykset ja se, että kyselylomakkeen tehtävissä esiintyi eniten näitä kahta kirosanaa. Kirosanaa *vittu* on pidetty hieman enemmän hyväksyttävänä kuin *helvettiä*, mikä johtuu siitä, että *vittu* on ylivoimaisesti suosituin kirosana nuorten keskuudessa (Huotari 2016: 8). Nuoret melkein yksimielisesti pitävät mahdottomana *paska*-kirosanaa lauserakenteissa *Paska soikoon!* ja *Mua ärsyttää ihan paskasti*. Ensimmäisen lauserakenteen vähäinen suosio selittyy yksinkertaisesti sillä, että *Helvetti soikoon!* on yleisempi ilmaus kuin *Paska soikoon!*. Toisessa lauserakenteessa *paska* ei ilmaise määrän paljoutta, kuten *helvetti* lauseessa *Mua ärsyttää ihan helvetisti*.

Vaikka nuorten kielitajut vaihtelevatkin keskenään, voidaan kuitenkin sanoa, että nuoret hyväksyvät eniten odotuksenmukaisia ja yleisinä normeina olevia ilmauksia enemmän kuin niiden vastaisia. Nuoret eivät valinneet kirosanalle sellaista paikkaa, jossa se ei olisi odotuksenmukainen. Esimerkiksi ilmaukset *helvetti mitä?* ja *saatana ai!* eivät ole nuorten kielitajun mukaisia. Nuoret eivät kuitenkaan pidä kaikkia normin mukaisia kirosanailmauksia hyväksyttävänä. Se ehkä johtuu pelkästään siitä, että ilmauksissa esiintyvät kirosanat olivat heille vieraita kyseisissä lauseissa tai lauserakenteissa.

5. Lopuksi

Tutkimukseni tavoitteena on ollut saada selville, miten nuoret hyväksyvät kirosanallisia ilmauksia. Olen tutkinut kirosan paikkoja lauseessa ja kirosan vaihtoehtoisuutta sekä sitä, onko nuorten kielitaju yhtenevä kirosanaja koskevan kieliopin kanssa. Tutkimustulokseni osoittavat, etteivät nuoret hyväksy yhtä tiettyä lauseen paikkaa kirosanalle, vaan hyväksyttävää paikkoja on useita. Tämän lisäksi kirosan korvaamisella toiseen kirosaan on merkitystä siihen, onko ilmaus hyväksyttävä vai ei. Tulosten mukaan nuorten kielitaju on kirosanaja koskevan kieliopin kanssa yhtenevä. Nuoret valitsevat pääasiassa odotuksenmukaisia kirosanailmauksia, eivätkä normin vastaisia ilmauksia, mikä tuki hypoteesiani. Lisäksi on huomioitava, ettei nuorilla ole keskenään samanlaista kielitajua.

Ilmauksissa esiintyvät kirosanat, ilmausten rakenteet ja niiden mahdollinen vieraus ovat vaikuttaneet siihen, millaisia kirosanailmauksia nuoret ovat hyväksyneet. Tutkimustuloksiini on saattanut vaikuttaa myös muut tekijät kuten vastaajien asuinpaikka ja ikä. Tämän lisäksi nuorten keskittymiskyky ja mielentila kyselyn tekohetkellä sekä kysymysten ymmärtäminen ovat ehkä vaikuttaneet saamiini tuloksiin. Kyselyn ollessa nykyisessä muodossaan nuoret ovat saaneet itse päättää, miten fraasit sanotaan ja miten niissä painotetaan eri sanoja, mikä on vaikuttanut tuloksiin. Nuorilla on siis voinut olla keskenään erilaisia tulkintoja ilmauksista. Vastausmääriin puolestaan on vaikuttanut kyselylomakkeen liukusäätimen ongelmallisuus. Liukusäätimen perusasetus on nolla (ks. liite 1), ja jos nuori on ollut samaa mieltä perusasetuksen kanssa, hän ei ole välttämättä koskenut liukusäätimeen. Tässä tapauksessa vastaus ei ole tallentunut, ja kysymys on jäänyt tahattomasti tyhjäksi. Näistä vaikuttavista tekijöistä huolimatta olen pystynyt osoittamaan kattavia tutkimustuloksia.

Kokonaisuudessaan tutkimukseni tarjoaa arvokasta tietoa kirosanatutkimukselle, kielitajua koskevalle tutkimukselle ja kieliopillista hyväksyttävyyttä koskevalle tutkimukselle. Tutkimuksellani olen pyrkinyt myös poistamaan kirosanatutkimukseen liittyvää stigmaa. Näiden lisäksi tutkimukseni antaa useita mahdollisuuksia jatkotutkimukselle. Olisi esimerkiksi mielenkiintoista tutkia, käyttävätkö nuoret todella omassa puheessaan tai kirjoituksessaan niitä kirosanailmauksia, joita he pitävät hyväksyttävänä vai esiintyykö heidän kielenkäytössään myös normista poikkeavia ilmauksia.

Lähteet

Aineslähteet

Aineisto on kerätty kyselylomakkeella lounaissuomalaisesta lukiosta marraskuussa 2023.

Tutkimuskirjallisuus

- Ahlholm, Maria 2017. Käyttöpohjainen kielioppi kuntoutuksen perustaksi. *Afasia: aikuisiän kielihäiriöiden aivoperusta ja kuntoutus*, s. 99–113. Toim. Anu Klippi ym. Gaudeamus, Helsinki.
- Alanen, Riikka 1998. ”Hyvät, pahat ja tarkat”. Mitä kielenoppijoiden kieliopillisista hyväksyttävyyttä koskevat arviot ja niiden nopeus kertovat heidän kielitaidostaan? *AFinLAN vuosikirja*. Puolin ja toisin: suomalais-virolaista kielentutkimusta. Suomen sovelletun kielitieteen yhdistys, Jyväskylä.
- Andersson, Lars – Trudgill, Peter 1990. *Bad language*. Oxford, Blackwell.
- Hjort, Minna 2007a. ”Nyt mun täytyy kyllä vaihtaa rekisteriä, eli siis vittu”. Voimasanankäytöstä Mikko Rimmisen Pussikaljaromaanissa. – *Sananjalka* 49, s. 45–61. Suomen Kielen Seura, Turku. DOI: <https://doi.org/10.30673/sja.86673>
- 2007b. Kirosana vai voimasana ja muita karkeita terminologisia pohdintoja. [Verkkojulkaisu] *Översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet: Vakki-symposium XXVII Vasa 9.-10.2.2007*, s. 74–84. Toim. Nina Niemelä ja Esa Lehtinen. Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisyyden tutkijaryhmän julkaisut. Vaasan yliopisto, Vaasa. Viitattu 11.01.2024. Saatavissa: https://www.vakki.net/publications/2007/VAKKI2007_Hjort.pdf
- Huotari, Lydyia 2016. *Havaintotutkimus Jyväskylän toisen asteen oppilaiden kiroilusta*. [Verkkodokumentti] Kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. URN: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201605122509>
- Jay, Timothy 1999. *Why we curse: a neuro-psycho-social theory of speech*. John Benjamins Publishing Company, Philadelphia.
- Jokelainen, Jessi 2019. *Helvetti on vaa sana: nuorten kirosanoille antaman merkitysmääritelmät*. [Verkkodokumentti] Pro gradu -työ. Oulun yliopisto. URN: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-201906082501>

- Kotilainen, Lari 2012. Innovaatio, lipsahdus vai vakiintunut konstruktio? *Verbit ja konstruktiot*, s. 201–235. Toim. Ilona Herlin ja Lari Kotilainen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Lappalainen, Hanna 2001. Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. – *Virittäjä*, 105(1) s. 74–101. Viitattu 23.1.2024. Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/40068>
- Ljung, Magnus 2011. *Swearing: a cross-cultural linguistic study*. Palgrave Macmillan, Hampshire.
- Mohr, Melissa 2013. *Holy s*it: a brief history of swearing*. Oxford University Press, New York.
- Nilsenová, Marie 2009. Acceptability/grammaticality. *Key ideas in linguistics and the philosophy of language*, s. 1-2. Toim. Siobhan Chapman. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Rathje, Marianne 2014. *Swearing in the Nordic countries, Copenhagen 6 December 2012 / Edited by Marianne Rathje. Sprognævnets Konferenciserie 2*. Toim. Marianne Rathje. Dansk Sprognævn, Kööpenhamina.
- VISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2004: Iso suomen kielioppi. [Verkkoversio] Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saatavissa: <https://kaino.kotus.fi/visk/etusivu.php>
- Weckström, Anna-Maria 2018. *Kirosanojen kääntäminen ja kirosanat osana karakterisaatiota ja puheen illuusiota J.R. Wardin teoksessa ”Sitomaton rakastaja”*. [Verkkodokumentti] Pro gradu -työ. Tampereen yliopiston viestintätieteiden tiedekunta. URN: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201805291798>

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake

Kiroilukysely

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Moi!

Tämä kysely käsittelee kiroilua ja toimii kandidaatintutkielmani aineistona. Tehtävänäsi on miettiä, mikä fraasi kuulostaa omasta mielestäsi järkevältä. Kyselyssä on monivalinta- ja kyllä tai ei -kysymyksiä. Muista, että tämä ei ole testi eikä oikeita tai vääriä vastauksia ole!

Kysely toteutetaan anonymisti, ja ainoastaan tunnistamattomat henkilötiedot kerätään vastanneilta. Jos kyselyn sisältö ei sovi sinulle, voit jättää kyselyn milloin tahansa kesken.

Kiitos vastauksestasi!

Lue tutkimuksen tietosuojailmoitus [täältä](#).

1. Olen lukenut ja ymmärtänyt *

Kyllä

2. Ikä *

- 15
 16
 17
 18
 19

3. Luokka-aste *

1. vuoden opiskelija
 2. vuoden opiskelija
 3. vuoden opiskelija
 4. vuoden opiskelija

4. Sukupuoli *

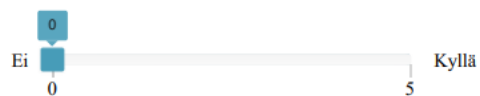
- Nainen
 Mies
 Muu

5. Kotipaikkakunta *

- Muu

Kyllä tai ei -kysymykset

Kuulostaako fraasi mielestäsi järkevältä?

6. Mitä helvettiä?**7. Helvetti mitä?****8. Mitä perkelettä?**

9. Vittuako sillä on väliä.

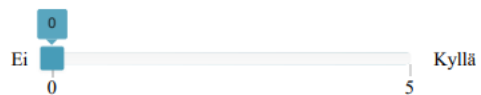
10. Helvettiäkö sillä on väliä.

11. Vittu vie.

12. Perkele vie.

13. Helvetti soikoon!

14. Paska soikoon!

15. Missä helvetissä sä menet?

16. Missä saatanassa sä menet?

17. Vitut ne tänne mitään tule.

18. Saatana ne tänne mitään tule.

19. Mua ärsyttää ihan helvetisti.

20. Mua ärsyttää ihan paskasti.

21. Täällä on ihan vitusti porukkaa.

22. Täällä on ihan vittuna porukkaa.

23. Helvetin typerys**24. Jumalaudan idiotti****25. Vittu että on raskasta.****26. Helvetti kun tekee kipeää.****27. Voi saatanan saatana!****28. Voi helvetin vitun saatana!****29. Mä tulen tänne joka vitun maanantai.**

30. Enkö mä sanonut jo, että mulla on tänään oppi vitun tunti?

31. Tää takki makso viisi vitun sataa euroa.

Monivalinta

Valitse kaikki ne lauseet, jotka kuulostavat mielestäsi järkeviltä. Voit valita useamman vaihtoehdon.

32. Valitse kaikki mielestäsi järkeviltä kuulostavat lauseet.

- Vittu voitko selittää uudelleen?
- Voitko vittu selittää uudelleen?
- Voitko selittää vittu uudelleen?
- Voitko selittää uudelleen vittu?

33. Tarkoittavatko valitsemasi lauseet jollain tavalla eri asiaa?

34. Valitse kaikki mielestäsi järkeviltä kuulostavat lauseet.

- Saatana minulla on koulupäivä huomenna.
- Minulla saatana on koulupäivä huomenna.
- Minulla on saatana koulupäivä huomenna.
- Minulla on koulupäivä saatana huomenna.
- Minulla on koulupäivä huomenna saatana.

35. Tarkoittavatko valitsemasi lauseet jollain tavalla eri asiaa?

36. Valitse kaikki mielestäsi järkeviltä kuulostavat lauseet.

- Helvetti essee piti palauttaa eilen.
- Essee helvetti piti palauttaa eilen.
- Essee piti helvetti palauttaa eilen.
- Essee piti palauttaa helvetti eilen.
- Essee piti palauttaa eilen helvetti.

37. Tarkoittavatko valitsemasi lauseet jollain tavalla eri asiaa?

38. Valitse kaikki mielestäsi järkeviltä kuulostavat lauseet.

- Vittu mä mitään tee.
- Mä vittu mitään tee.
- Mä mitään vittu tee.
- Mä mitään tee vittu.

39. Tarkoittavatko valitsemasi lauseet jollain tavalla eri asiaa?

40. Valitse kaikki mielestäsi järkeviltä kuulostavat lauseet.

- Jumalauta jätkä sä lähdet nyt.
- Jätkä jumalauta sä lähdet nyt.
- Jätkä sä jumalauta lähdet nyt.
- Jätkä sä lähdet jumalauta nyt.
- Jätkä sä lähdet nyt jumalauta.

41. Tarkoittavatko valitsemasi lauseet jollain tavalla eri asiaa?

42. Valitse kaikki mielestäsi järkeviltä kuulostavat lauseet.

- Saatana sano nyt mikä vittu sulla on.
- Sano saatana nyt mikä vittu sulla on.
- Sano nyt saatana mikä vittu sulla on.
- Sano nyt saatana mikä sulla vittu on.
- Sano nyt saatana mikä sulla on vittu.

43. Tarkoittavatko valitsemasi lauseet jollain tavalla eri asiaa?

Reaktiokysymykset

Valitse reaktiot, jotka ovat mielestäsi luonteivia seuraavissa tilanteissa. Voit valita useamman vaihtoehdon.

44. Pudotat tavaran.

- Voi vittu!
- Vittu voi!
- Vittu!

45. Satutat vahingossa itseäsi.

- Ai saatana!
- Saatana ai!
- Saatana!

46. Haistat jotakin paha.

- Hyi helvetti!
- Helvetti hyi!
- Helvetti!

47. Haluatko lisätä jotakin vastauksiisi liittyen?

48. Haluatko kommentoida jotakin kyselyyn tai sen aiheeseen liittyen?
